

ISSN: 2146-1961

Kum, Ö. (2023). Vernaküler tasarımda sürdürülebilir yerellik: Erbaa örneği, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(54), 1557-1572.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3373>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

VERNAKÜLER TASARIMDA SÜRDÜRÜLEBİLİR YERELLİK: ERBAA ÖRNEĞİ

Özlem KUM

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, Türkiye, ozlemkum@outlook.de
ORCID: 0000-0002-6567-7974

Gönderim tarihi: 02.09.2023

Kabul tarihi: 11.11.2023

Yayım tarihi: 03.12.2023

Öz

Vernaküler, üretilen kültür biçimlerinin görselleşmesidir. Yerel tarih ve kültürün oluşturduğu görsel dil olan vernaküler tasarım kavramı, mimarlık alanında yoğun olarak kullanılmakla birlikte günümüzde multidisipliner bağlamda görsel iletişim tasarımında da ele alınmaktadır. Ülkemizde meslek icra eden yerel zanaatkarların herhangi bir eğitim almadan usta-çırak ilişkisi içinde ürettiği grafik ürünlere işaret eden vernaküler, yerelin görsel kültürel ilişkisini anonim olarak ortaya koymaktadır. Çalışmada, Erbaa'da vernaküler tasarımın nasıl olduğunun, araştırmaya dahil olan 17 adet işyeri tabelasının mesleki disiplin içerisinde nasıl ele alınıp uygulandığının ortaya konması amaçlanmıştır. Alan literatürü incelendiğinde mimarlık gibi farklı disiplinlerde ele alınan vernaküler konusunun grafik tasarım bağlamında yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Alana katkı sağlamak amacı ile yapılacak bu çalışma, Tokat ilinin Erbaa ilçesindeki tasarım kültürünün tabela tasarımlarında vernaküler olarak nasıl ele alındığının tespiti açısından önemlidir. Görüşme formunun uygulandığı iş yerleri toplamda 17 adettir. Çalışma, görüşme ve doküman inceleme yöntemi ile yapılmış nitel bir çalışmadır. Çalışmada ele alınan 17 adet vernaküler tabela incelendiğinde serifsiz fontların serifli fontlara oranla daha fazla tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında, Erbaa'da en eski vernaküler tabela 1950, en yeni tabela ise 2010 yılına aittir. Folyo, dijital baskı folyo ve el işçiliği ile üretilen vernaküler tabela çerçeveleri ahşap ve metal olarak çeşitlenmiştir. Tabelalarda kullanılan renk skalası geniş tutulmamakla birlikte tasarım kültürü ve font seçimi reklamcıya bırakılmıştır. El işçiliği ile üretilen tabelalarda tipografide espas, ölçüler değişken ve oran-orantıdan uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 3 adet tabela R1, 8 adet tabela R2, 2 adet tabela R3, 2 adet tabela tamamen el işçiliği ile yapılmış olup 1 adet tabelanın ise reklamcı bilgisine ulaşılabilmiştir. R3 reklamcısından biri il dışı hizmet verirken diğer tüm reklamcılar yereldir. Tabelaların teslimi 1,2 ve 4-5 gün olarak değişmektedir. Boya tercihleri uygulanacak olan yüzeye göre değişmekte olup tabela tasarımlarında referans alınan herhangi bir noktanın olup olmadığı bilgisine ise ulaşılabilmiştir.

Anahtar kelimeler: Vernaküler tasarım, sürdürülebilirlik, tabela tasarımı.

SUSTAINABLE LOCALISIM IN VERNACULAR DESIGN: THE SAMPLE OF ERBAA**ABSTRACT**

Vernacular can be described the visualization of the forms of culture. The concept of vernacular design has been the visual language created by local history and culture. This concept has been used extensively in the field of architecture, but nowadays it has been also utilized in visual communication design in a multidisciplinary context. Vernaküler, which refers to the graphic products produced by local artisans in our country in a master-apprentice relationship without any training, and this can be associated with the visual cultural relationship of the local anonymously. This study tries to reveal how vernacular design is in Erbaa and how the 17 workplace signs included in the research are handled and applied within the professional discipline. When the relevant literature has been searched, it has been observed that the vernacular subject, which is dealt with in various disciplines such as architecture, is not sufficiently addressed in the context of graphic design. This study conducted with the aim of contributing to the field, is noteworthy in terms of determining how the design culture in Erbaa district of Tokat province is handled vernacularly in signboard designs. The workplaces where the interview form was applied are 17 in total. The study is a qualitative study conducted by interview and document review method. When 17 vernacular signs analyzed in the study, it has been concluded that fonts without serifs were preferred more than serif fonts. Within the context of the study, the oldest vernacular signboard in Erbaa is 1950 and the most recent signboard dates back to 2010.

Keywords: Vernacular design, sustainability, signage design.

GİRİŞ

Vernaküler, Latince “*vernaculas*” kelimesinden türeyen, “yerli” anlamına gelen bir terimdir. 17.yüzyıl başlarında ortaya çıkan fakat 19. yüzyıla kadar yaygın kullanılmayan vernaküler terimi, yöresel tasarım bağlamında ilk kez 1857’de George Gilbert Scott tarafından kullanılmıştır. Vernaküler terimi, her zaman kırsal toplum ve kültüre bakışı barındırmış ve bu kapsamda ele alınmıştır (Dean, 1994: 153, akt. Ertürk, 2019: 175). Lupton (1996) ise, vernakülerin görsel sanatlarda yerel ifade, yerel gelenekleri yansıtan bina, yayın ve tabela biçimlerini içerdiğini aktarmıştır. Temel unsurun yerellik olduğu vernaküler tasarımda, tasarımlar üretildiği zamanın görsel kültürünü doğrudan izleyiciye aktarır ve temsil ettiği bölge ile ilişkisi bağlamında yerel kültürden bir bütün olarak bilgi aktarımı sağlar.

Literatür incelendiğinde vernakülerin ağırlıklı olarak mimari alanında ele alındığı görülmektedir. Vernaküler tasarım, mimari yapı, farklı coğrafya ve iklimlerden dolayı bölge halkının ihtiyaçlarına göre şekillenen üslupla var olmuştur. Günlük hayat akışı içinde ortaya çıkan görsel iletişim ihtiyaçları yerel halkın kendi oluşturduğu tasarımsal üslupla herhangi bir müfredata bağlı kalmayan bölgenin yerel zanaatkârları tarafından giderilmiştir. Ülkemizde usta-çıraklık öğretisi haricinde herhangi bir formal eğitim almayan zanaatkârlar, el ilanı, afiş, işyeri tabelaları gibi temel iletişim ihtiyaçlarını kendi üslupları ile icra etmişlerdir. Jacobs ve Kalman (1990)’a göre; vernaküler tasarım, küçük bir işletmenin yerel bir tabela ressamını, matbaa veya ticari bir sanatçıyı işe aldığı anda gerçekleşmektedir. Bu sebeple vernaküler kavramını görsel iletişim tasarımı bağlamında ele almak önem arz etmektedir. Dijital tasarımın yapılmadığı dönemlerde görsel iletişim ürünleri tamamen el işçiliği ile yapılmıştır. Kendine özgü bir üslubu olan ve kopyası olmayan tasarımlar, bir zanaatkâr tasarım üslubuna bağlı kalınarak kimlik ortaya çıkarmıştır.

Kalman ve M&Co, yol kenarı tabelaları, vitrin yazılarını ve sosyal etkinlikleri ya da satılık ürünleri duyuran afişleri profesyonel tasarımcılardan ziyade sıradan insanlar tarafından üretilen tasarımlar olan yerelin savunucuları olarak tanımlamaktadır. Yerel tasarımın cazibesi özgünlüğünde, yerel kaygıların doğal, filtelenmemiş bir ifadesi olmasında ve pazarlama zorluğu gibi hesap, strateji kavramları ile lekelenmemiş olmasında görülür (Poynor, 2003, s. 81).

Bir yörenin kendine özgü bilgi biçimlendirme dili olan tabelalar, işyerlerinin kurum kimliğini temsil etmenin yanı sıra yöresel kullanımda tasarımsal olarak çeşitlenerek yöre kültürünü de yansıtmaktadır. Tabelalar, genel çerçevede geometriksel formlarda benzerlik örüntüleri barındırır da bulunduğu bölgenin kültürünü özgün olarak yansıtan tasarımsal elemanlardır. Dijital tasarımın ve seri üretimin yaygın olmadığı zamanlarda iletişim ihtiyacına binaen üretilen işyeri tabelaları, herhangi bir müfredata bağlı kalınmaksızın bölgenin yerel insanları tarafından usta-çırak ilişkisi içerisinde yapılmıştır. El işçiliği ile yapılan her tabela kendine özgü estetik bir değere sahiptir ve seri üretilmediği için tasarımda ele alınan bilgi düzenlemesi özgündür. Görsel iletişim ihtiyacı, günümüzün reklamcılarını temsilen eskiden alaylı zanaatkârlar tarafından kendi üsluplarının ortaya konulması ile karşılanmıştır. Çalışmanın amacı, Erbaa’da vernaküler tasarımın nasıl olduğunun evren-örneklem bağlamında ele alınan işyeri tabelaların incelenmesi sonucu ortaya konulmasıdır. Alan literatürü incelendiğinde, vernaküler

konusunun mimari konularda ağırlıklı olarak araştırıldığı fakat tasarım disipliniyle yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Alan literatürüne bu çerçevede katkı sağlayacak olan bu çalışma, tasarım kültürünün Erbaa ilçesinde tabela tasarımlarının vernaküler olarak nasıl ele alındığının tespiti açısından önemlidir. Vernaküler tabelalar çağın dijitalleşmesi ile standardize edilmekte ve yerellik kavramı günden güne kaybolmaktadır. Tasarımda vernakülerin bir biçim olarak ele alınmaya başlanması dijitalleşme ile kaybolmaya yüz tutmuş tasarım ürünlerinin belgelenmesi ve alan literatürüne kazandırılması açısından önemlidir. Erbaa'da tabela tasarımlarının vernaküler bağlamda Plotter ile harf kesimi yapılarak ve tamamen el işçiliği olarak iki şekilde ele alındığı görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, betimsel nitelikte bir alan araştırması olup nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve gözlem yöntemi ile yapılmıştır.

Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evreni Tokat ili Erbaa ilçesi örneklemi ise seçkisiz olarak belirlenen vernaküler tabelaya sahip 17 adet işyeri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Ele alınan araştırma konusu kapsamında çalışmanın etik onayı için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik kurulu'na yapılan başvuru sonrası E-71114103-044-314487 sayılı 12.07.2023 tarihli izine istinaden vernaküler tabela tasarımı olan ve rasgele seçilen 17 işyeri sorumlusu (sahibi) ile görüşme yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan "Vernaküler Tasarımda Sürdürülebilir Yerellik, Erbaa Örneği" başlıklı görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun içeriğinde her bir vernaküler tasarımın kaç yılında/kim tarafından/nasıl ve ne teknikle yapıldığı, tabela yapımında kullanılan araç gereç, tabela ebatı ve kaç günde yapıldığı, tabela yapımında kullanılan boya bilgisi (solvent/su bazlı), tabelada kullanılan font ve font kültürünün nasıl geliştiği, tabela tasarımı yapılırken referans alınan noktaların ne olduğu konuları ele alınmıştır. Araştırma kapsamında vernaküler tasarıma sahip tabelalar ele alınırken seçkisiz olarak verilerin toplanma aşamasında faal olan gönüllü katılımcılardan aydınlatılmış onam imzalatılmıştır. Tabelalar 13-17 Temmuz 2023 tarihleri arasında araştırmacı tarafından fotoğraflanmıştır.

Verilerin Analizi

Katılımcıların verileri değerlendirilirken "T1", "T2", "T3", "T4" ..., tabela tasarımı yapan reklamcılar için ise "R1", "R2", "R3" şeklinde sıralı kodlamalar yapılmıştır. Eksik doldurulan görüşme formları değerlendirmeye alınmamıştır. Erbaa'da vernaküler tabela tasarımı olan 17 adet işyeri sorumlusu (sahibi) ile yapılan görüşme sonrası her bir tasarımın kaç yılında, kim tarafından, nasıl ve hangi teknikle yapıldığı, tabela yapımında

kullanılan araç gereç, tabela ebatı ve kaç günde yapıldığı, tabela yapımında kullanılan boya bilgisi (solvent/su bazlı), tabelada kullanılan font ve font kültürünün nasıl geliştiği, tabela tasarımı yapılırken referans alınan noktaların ne olduğu araştırmaya katılan katılımcıların verdiği bilgiler doğrultusunda değerlendirilip sonuçlandırılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde Erbaa’da vernaküler tasarım bağlamında ele alınan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Vernaküler Tabela Bilgileri

Vernaküler Tabelalara Ait Bilgiler	Yapım Yılı	Teknik
Vernaküler Tabela 01	2002	Folyo
Vernaküler Tabela 02	2003	Dijital Baskı Folyo/ Solvent Boya
Vernaküler Tabela 03	2002	Zemin Dijital Baskı Folyo/ Solvent Boya
Vernaküler Tabela 04	-	Kesim Folyo
Vernaküler Tabela 05	1993-1994	Kesim Folyo
Vernaküler Tabela 06	1960-1970	Fırça/ Selülozik Ahşap Boya
Vernaküler Tabela 07	1950	Fırça/ Selülozik Ahşap Boya
Vernaküler Tabela 08	2003	Folyo
Vernaküler Tabela 09	1998	Dijital Baskı/Solvent Boya
Vernaküler Tabela 10	1975	Fırça/ Selülozik Boya
Vernaküler Tabela 11	1995	Folyo/ Fırça/ Sentetik Boya
Vernaküler Tabela 12	1988	Kesim Folyo
Vernaküler Tabela 13	1995	Fırça/ Sentetik Boya
Vernaküler Tabela 14	2010	Dijital Baskı Folyo/Solvent Boya
Vernaküler Tabela 15	1985	Dijital Baskı Folyo/Solvent Boya
Vernaküler Tabela 16	1992	Dijital Baskı Folyo/Solvent Boya
Vernaküler Tabela 17	1995	Fırça/Selülozik Boya
TOPLAM		17

Resim 1. Vernaküler Tabela 01 (Kum, 2023).

T1 katılımcısı, odun ve kömür satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 2002 yılında Erbaa’da bulunan R1 reklamcısına yaptırıldığını iletmiştir. Plotter makinasında folyo harf kesim yapılarak bazı harfler kontürlü bazı harfler düz kesilmiştir. 100x210 cm olarak ölçülendirilen tabelada font tercihi tabelacıya bırakılarak işyeri tarafından herhangi bir talepte bulunulmamıştır. Metal çerçevenin tercih edildiği tabela tasarımında referans alınan herhangi bir noktanın olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır. Font kullanımı değerlendirildiğinde

tipografi kurgusu 3 mm boyalı metal sac levha üzerine kırmızı, yeşil, mavi ve siyah folyo kesim ile yapılmıştır. “Elmacı” serifli font ile yazılmış iken “Odun ve Kömür Satış Deposu”, “Faruk Elmacı” ve iletişim bilgilerinde serifsiz fontlar tercih edilmiştir. Tipografide kırmızı-yeşil kontrast renk seçimi ile tasarım kurgulanmış olup mavi ve siyah renk kullanımlarının da tipografiye dahil edildiği görülmektedir. Rengin, yazının diğer unsurları gibi okunurluğa hizmet etmesi beklenir (bkz. Resim 1).

Resim 2. Vernaküler Tabela 02 (Kum, 2023).

T2 katılımcısı odun, kömür, talaş, parke kırıntısı satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 2003 yılında, Erbaa’da bulunan R2 reklamcısı tarafından 100x120 cm ölçülerinde yapıldığını iletmiştir. Solvent boya ile yapılan tipografi, 3 mm boyalı sac levha etrafına 25x15 mm profil çerçeve kaynatılıp tabela haline getirilen yüzey üzerine uygulanmıştır. İki günde teslim edilen tabelada tipografi serifsiz olarak tercih edilmiş ve işyeri sahibi tasarımda herhangi belirli bir font kullanımı talep etmemiştir. Bayırlı&Kılıç’a (2022) göre, tipografik elemanlar yazı kullanımıyla renkler ise anlamları ve farklı renk stillerinin kullanımıyla tasarıma katkı sağlarlar (bkz. Resim 2).

Resim 3. Vernaküler Tabela 03 (Kum, 2023).

T3 katılımcısı tarım ürünleri alım satımı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 2002 yılında, Erbaa’da bulunan R2 reklamcısı tarafından 100x400 cm ölçüsünde yapıldığını iletmiştir. 3 mm boyalı metal sac üzerine kurgulanan tasarımın tabela kenarı 50 mm olup 90° bükülerek, tasarım alanında ekosolvent dijital baskı makinesi ile dış mekan folyo basımı uygulanmıştır. Tasarımın sağında ve solunda sarı kesim folyosu üzerine mavi

kesim folyosu ile harf kesimi yapılmıştır. Serifsiz font kullanımının tercih edildiği tasarımda renk tecih kahverengi, siyah, sarı, mavi ve tonlarıdır (bkz: Resim 3).

Resim 4. Vernaküler Tabela 04 (Kum, 2023).

T4 katılımcısı bay-bayan terzisi olarak hizmet veren işyerinin tabelasının yapım yılına dair net bilgi iletmemiştir. 5 mm boyalı metal sac levha, kenarları 40x40 mm profil metal kaynatılarak çerçeve yapılmış ve plotter makinesi ile sarı folyo üzeri mavi folyo kesim çift yönlü olarak uygulanmıştır. 50x70 cm ölçüsünde A. Y tarafından yaptırılan tabelada işyeri sahibin herhangi belirlenmiş bir font kullanım talebi bulunmamıştır. Tipografi kurgusunda serifsiz font kullanılmıştır (bkz. Resim 4).

Resim 5. Vernaküler Tabela 05 (Kum, 2023).

T5 katılımcısı, kasap olarak hizmet veren işyerinin tabelasının R3 reklamcısı tarafından 1993-1994 yılları arası 87x58 cm ölçüsünde yapıldığını iletmıştır. Tabela 5 mm beyaz kompozit panel üzeri siyah, kırmızı ve mavi folyo kesim uygulanarak çift taraflı bir şekilde üretilmiştir. Üst kısmından iki delik açılarak kanca yardımı ile asılmıştır. Sarı, kırmızı, mavi renklerin kullanıldığı tabelada tipografi kurgusu için müşterinin herhangi belirlenmiş bir font talebi bulunmamıştır (bkz: Resim 5).

Resim 6. Vernaküler Tabela 06 (Kum, 2023).

İşlevsel, iletişimsel ve estetik amacı içinde barındıran tipografik öğeler, iletinin hedef kitle üzerinde istenildiği biçimde aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Yazıyüzü metinsel formdaki ses tonudur dolayısıyla seçimi bahsi geçen metinsel ya da kavramsal forma şahsiyet, kimlik kazandırmaktadır. Örneğin, font tercihi aracılığıyla bir metin, başlık ya da kavram, resmi veyahut gayriresmî olması sağlanabilir. Buna ek olarak yazı seçimi, bu seçimi yapan kişi/lerin kimliklerini gözler önüne sermekte de aracılık etmektedir. Tipografik öğelerin anatomik ve sınıfsal özellikleri bahsi geçen kimliklendirmeyi belirleyen en önemli unsurdur (İğit, 2019:79). T6 katılımcısı, hırdavat ürünleri satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 1960-1970 yılları arası solvent boya ve fırça ile tamamen el işçiliği olarak yapıldığını aktarmıştır. 70x100 cm ölçülerinde olan tabelada tipografi gölgelendirme yapılarak boyutlandırılmıştır. Serifli ve serifsiz fontların birlikte kullanımı ile kurgulanan tasarımda 3 mm boyalı metal sac üzerine kenarlarına ahşap çerçeve yapılan tabela yeşil, kırmızı sentetik ahşap boya ile el işçiliğinde tek taraflı üretilmiştir. Font seçiminde müşterinin herhangi bir talebi bulunmamaktadır. Alt kısımdaki iletişim numarası siyah folyo kesim olarak sonradan uygulanmıştır (bkz. Resim 6).

Resim 7. Vernaküler Tabela 07 (Kum, 2023).

T7 katılımcısı, hırdavat ürünleri satışı üzerine hizmet veren işyerinin, tabelasının 1950 yılında 55x37 cm ölçüsünde Saraç Bedri Yüksel tarafından yapıldığını aktarmıştır. 10 mm ahşap levha üzerine 60x60 mm ahşap

çerçeve şeklinde hazırlanan tabelada tipografi beyaz, yeşil ve sarı rektedir. Tabela selülozik boya ile el işçiliği ile tek taraflı olarak üretilmiştir. Font tercihi bilgisayar ortamında yapılmadığı için oran-orantı olarak serbest forma sahiptir. İşyeri sahibi tipografi kurgusunu tamamen kendi oluşturmuştur (bkz. Resim 7).

Resim 8. Vernaküler Tabela 08 (Kum, 2023).

T8 katılımcısı, bay ve bayan terzisi olarak hizmet veren işyerinin tabelasının 51x66 cm ölçüsünde 2003 yılında yapıldığını aktarmıştır. Tabela 5 mm polikarbon üzeri kırmızı, sarı, mavi ve yeşil plotter folyo kesim harf olarak üretilmiştir. 10 cm metal iskelet üzerine çift taraflı şekilde monte edilip floresan lamba ile aydınlatılan tabelanın kenarları köşebent ile vidalanarak kapatılmıştır. Font kullanımında işyerinin herhangi belirli bir font tercihi olmamıştır (bkz. Resim 8).

Resim 9. Vernaküler Tabela 09 (Kum, 2023).

T9 katılımcısı, ziynet eşyası satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 1998 yılında R1 reklamcısı tarafından yapıldığını aktarmıştır. 65x100 cm ölçülerinde olan tabelanın tipografi kullanımında işyerinin herhangi bir talebi olmaksızın font seçimi tabelacı tarafından yapılmıştır. Tabela, 3 mm boyalı metal sac levhaya kenarları 20x20mm profil boru kaynatılarak yapılmıştır. Dijital baskı olarak Plotter makinesinde folyo kesim yapıp kırmızı, siyah boya ile üretilmiş ve çift taraflı olarak uygulanmıştır (bkz: Resim 9).

Resim 10. Vernaküler Tabela 10 (Kum, 2023).

T10 katılımcısı, elektronik ürün tamiri üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 1975 yılında H.T tarafından yapıp sonrasında Erbaa'da bulunan R2 reklamcısı tarafından düzenlediğini iletmiştir. 4-5 günde teslim edilen tabela 70x300 cm ölçüsünde ve 10 mm ahşap levha, kenarları ahşap çerçeveye şeklinde yapılmıştır. Kırmızı, mavi, beyaz selülozik boya ve fırça ile el işçiliği olarak yapılan tabelada harflerin alt üst yazı yerleri, sınırları, kalem, cetvel ile çizilip bantlanarak fırça ile boyanmıştır. Serifsiz font tercih edilerek selülozik ahşap boya ile yapılan tipografi düzenlemesinde boyayı inceltmek için benzin, tiner kullanılmıştır. Tipografiye uygulanan renk geçişi ile yazıya boyut kazandırılmıştır. Tabelanın altında iletişim bilgisi olarak verilen telefon numarası sonradan siyah folyo kesim olarak uygulanmıştır (bkz. Resim 10).

Resim 11. Vernaküler Tabela 11 (Kum, 2023).

T11 katılımcısı, tarım gübreleri, un, zahire, çimento satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 1995 yılında, 75x150,5 cm ölçüsünde Erbaa'da bulunan R1 reklamcısına yaptırıldığını iletmiştir. Telefon ve faks numarası folyo baskı uygulaması olan tabelada "Bostancı Ticaret, Muammer Bostancı, Tarım Gübreleri Bayii, Zahire ve Çimento" yazısı elle çizilmiş fırça ile solvent bazlı boya kullanılarak tasarlanmıştır. Serifli ve serifsiz font kullanılan tabeladaki tipografi kurgusu, 5mm boyalı beyaz sac levha üzeri fırça ve sentetik boya ile el işçiliği olarak uygulanmıştır. Font kullanımında işyerinin herhangi belirli bir font tercihi olmamıştır (bkz. Resim 11).

Resim 12. Vernaküler Tabela 12 (Kum, 2023).

T12 katılımcısı hırdavat satışı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının hurdacıdan alınıp daha sonra değiştirildiğini, 1988 yılında ise bu son tasarımın Erbaa'da bulunan R2 reklamcısına yaptırıldığını iletmiştir. Tabela 1 günde teslim edilmiştir. 10 mm ahşap zemin üzerine 62x47 cm ölçüsünde tasarlanan tabelanın kenarları 50 mm ahşap çerçevedir. Plotter makinesinde folyo üzeri kırmızı kesim harf uygulanmıştır (bkz. Resim 12). Bilirdönmez (2022)'e göre; kırmızı rengi insan üzerinde uyandırdığı ve harekete geçirmiş olduğu duygu heyecan, genç, cesur, açlık hissiyatlarını oluşturmaktadır. Tabeladaki tipografi kurgusunda kırmızı renk kullanımı ile genç, dinamik bir mesaj verilmektedir. Yücel (2022)'e göre; yazı tipleri harflerin uçlarındaki dekoratif eklerin olup olmamasına göre ikiye ayrılırlar. Tabelada kullanılan tipografi kurgusunda serifsiz yazı tercih edilerek font tercihi reklamcıya bırakılmıştır. İki ayrı font kullanılan tabelada "Kardeşler" yazısı diğer fonttan farklı kullanılmış ve açısız olarak değiştirilmiştir.

Resim 13. Vernaküler Tabela 13 (Kum, 2023).

T13 katılımcısı, demir ve kaynak işleri yapımı üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 1995 yılında Erbaa'da bulunan R2 reklamcısına yaptırıldığını iletmiştir. 5 mm beyaz boyalı sac levhanın kenarları 20 mm köşebent kaynatılarak yapılmıştır. 77x95 cm ölçülerinde olan tabela kırmızı ve siyah sentetik boya kullanılarak el işçiliği ile üretilmiştir. Kalem, cetvel ile yüzey üzerine harfler teker teker çizilerek solvent bazlı yağlıboya ve fırça yardımı ile boyanmıştır. Boyayı inceltmek için selülozik tiner kullanılmıştır. Tipografi kurgusunda iki ayrı font tercih edilerek renk kullanımı ile algılanırlıkta öncelik oluşturulmuştur. "Demirci ve Kaynakçı" tipografisi serifsiz, şahıs

ismi el yazısı olarak tasarlanmıştır. Tabelada kullanılan font konusunda işyeri sahibinin herhangi bir tercihi olmamış, tipografi seçimi ve kurgusu tamamen tabelacıya bırakılmıştır (bkz. Resim 13).

Resim 14. Vernaküler Tabela 14 (Kum, 2023).

T 14 katılımcısı, ziraat aletlerinin tamiri üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının 2010 yılında R2 reklamcısına yaptırdığını iletmiştir. 63x32 cm tabela, 3 mm beyaz sac levhadan üretilmiştir. Tabela üzeri tasarımı kırmızı ve mavi folyo kesim harf kullanılarak yapılmıştır.

Tipografi kurgusunda serifsiz fontlar tercih edilerek mavi ve kırmızı renk kullanımı ile tasarımsal ayrışmalara gidilmiştir. Şahıs ve iletişim bilgisi sonradan folyo kesim yapılarak tekrar işlenmiştir. Tabelada tercih edilen font konusunda işyeri sahibinin herhangi bir talebi bulunmamaktadır. Tabela 1 günde teslim edilmiştir (bkz. Resim 14).

Resim 15. Vernaküler Tabela 15 (Kum, 2023).

T15 katılımcısı, ahşap kapı, pencere ve mutfak dolapları üzerine hizmet veren işyerinin tabelasını 1985 yılında Samsun'da R3 reklamcısına yaptırmıştır. 50x50 cm ölçüsündeki tabela 5 mm foreks (dekota) malzemeden üretilmiştir ve 50 mm metal kasa üzerine çift taraflı monte edilmiştir. Tabelada mavi, kırmızı ve siyah boya kullanılarak dijital baskı uygulanmıştır. Serifsiz font kullanımının olduğu tabeladaki font tercihi reklamcıya bırakılarak işyeri sahibi herhangi bir talepte bulunmamıştır (bkz. Resim 15).

Resim 16. Vernaküler Tabela 16 (Kum, 2023).

T 16 katılımcısı saat, daktilo, fotoğraf makinesi, dikiş makineleri tamiri üzerine hizmet veren işyerinin tabelasını Erbaa'da bulunan R2 reklamcısına yaptırdığını iletmiştir. 5 mm beyaz metal sac levhadan üretilen tabelada tasarım, kırmızı ve mavi boya ile dijital baskı olarak çift taraflı uygulanmıştır. 70x100 cm ölçüsündeki tabela 1992 yılında yapılarak 4-5 iş günü içerisinde teslim edilmiştir. Serifli ve serifsiz fontların kullanıldığı tipografi kurgusu incelendiğinde majüskül kırmızı ve mavi renk kullanımı olduğu görülmektedir. "Çilingiroğlu" tipografisi dikkat çekmek maksadı ile açlandırılmıştır. Font tercihinde işyeri sahibinin herhangi bir talebi olmamıştır (bkz. Resim 16). Kırca ve Özsavaş Uluçay (2022)'a göre; tipografinin çeşitli şekillerde düzenlenmesi estetik algı yaratırken bilginin aktarılma şeklini ve algılama süresini etkilemektedir. Belirli hiyerarşik bir düzene sokulan metinler daha anlaşılır olmakta, bilgi daha sistemli aktarılmaktadır. Salt estetik kaygıların baskın olduğu tipografik düzenlemeler okunaklıktan uzaklaştırılmasına dolayısıyla iletişim sürecinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Tabelada kullanılan tipografi, renk bağlamında çeşitlendirilerek algı yönlendirilmiştir ve fontlar farklı açısız şekillerde kurgulanarak estetik bir algı yaratılmıştır. Tabeladaki tipografi kurgusunda boşluk dengesinin yetersiz olması okunaklığı azaltmış, iletişim sürecini kısmen olumsuz etkilemiştir.

Resim 17. Vernaküler Tabela 17 (Kum, 2023).

T 17 katılımcısı, demir ve kaynak üzerine hizmet veren işyerinin tabelasının R2 reklamcısı tarafından 1995 yılında yapıldığını aktarmıştır. Serifsiz font kullanımlarının olduğu tabela 61x84 cm ölçüsünde, 3 mm beyaz boyalı sac metal levhadan üretilmiştir. Kenarları 30 mm bükülerek köşebent oluşturulmuştur. El işçiliği ile mavi, kırmızı sentetik boya kullanılarak çift taraflı uygulanmıştır. Font seçiminde işyeri sahibinin herhangi bir tercihi veya talebi olmamıştır. Tabelada sıcak ve soğuk renkler birlikte kullanılmıştır (bkz. Resim 17). Kınık ve Öztürk

(2017)'e göre; sıcak renkler dalga boyu yüksek olan sarı, kırmızı ve turuncudan oluşur. Bunun yanı sıra dalga boyu daha düşük olan soğuk renkler ise mavi, mor ve yeşildir. Sıcak renkler daha çabuk algılanabildikleri ve görsel düzen içinde görünebilir olduğu için bize yakın olma hissi uyandırır. Soğuk renklerin ise geriye çekilme etkisi vardır, uzaklık hissi doğurur.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde tasarım kültürünün Tokat ilinin Erbaa ilçesinde tabela tasarımlarının vernaküler olarak nasıl ele alındığının tespitine yer verilmiştir. Alan literatürü incelendiğinde tasarım temelinde üç çalışma dışında araştırmaya rastlanmamıştır.

Ertürk (2019), çalışmasında vernaküler kavramını görsel iletişim tasarımı bağlamında ele alarak vernakülerin izlediği süreci aktarmıştır. Vernakülerin görsel kültür ile ilişkisi incelendiğinde, küreselleşmenin getirdiği dezavantaj olarak tasarımcının çalıştığı bölgenin kültürüne uzak kaldığı ve tekdüze tasarımların üretildiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada, vernakülerin en az kültürel bir miras kadar korunması gerektiğine değinilerek vernakülerin sınırlarının muğlak olduğu ve düşünme yöntemi ve tasarım tutumu/anlayışı olarak çerçevelendiği aktarılmaktadır.

Yıldırım (2020), çalışmasında Sakarya'nın yakın tarihine eşlik etmiş zanaatkarlar ile yapılan röportajlar ve video kayıtları doğrultusunda Sakarya sokaklarında var olan vernaküler ürünleri fotoğraflamıştır. Ürün bilgilerinin toplanması sonucunda erişilen tüm bilgi ve belgeler açık erişim ile internet ortamında aktararak dijitalleştirilmiştir. Kent arşivine katkı sağlanması amaçlanan çalışmada, oluşturulan çevrimiçi görsel arşiv sayesinde vernaküler tipografiye yönelik farkındalığı arttırmak önem arz etmektedir.

Güneysu Canberk (2020), grafik tasarım tarihinde önemli bir yere sahip olan fırça tabelacılığını tarihsel süreç içinde ele alarak kullanılan malzeme ve uygulama alanlarına dair bilgi aktarmıştır. Çalışma ile grafik tasarımcılar açısından fırça tabelacılığının faydalanılabilecek yönlerine dikkat çekilmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan konu Ertürk (2019) ve Güneysu Canberk (2020)'in çalışmaları ile benzerlik göstermezken Yıldırım (2020)'ün vernaküler ürünleri fotoğraflaması bağlamında uyumaktadır. Alan literatürüne katkı sağlayan vernaküler kavramına yönelik çalışmaların hepsinin farklı konuları ele aldığı söylenebilir. Çalışma kapsamında tasarım kültürünün Tokat ilinin Erbaa ilçesinde tabela tasarımlarının vernaküler olarak nasıl ele alındığının tespiti aşağıdaki gibidir:

Çalışma kapsamında ele alınan Erbaa'da en eski vernaküler tabela 1950 tarihli "Vernaküler Tabela 07", en yeni olan ise 2010 tarihli olan "Vernaküler Tabela 14" tür. İncelenen 17 vernaküler tabeladan elde edilen bilgiler doğrultusunda folyo, dijital baskı folyo ve el işçiliği ile üretilen tabela örnekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tabela ölçüleri uygulanacak alana göre belirlenmiş olup çerçeveleri ahşap ve metal olarak çeşitlenmiştir. Bazı tabelalarda yapıldığı yıla istinaden iletişim bilgileri bulunmamaktadır. Tipografi incelendiğinde renk skalası çok geniş olmamakla birlikte font seçimi reklamcıya bırakılarak işyeri sahibinin herhangi bir tercihi olmadığı

sonucuna ulaşılmıştır. 3 adet tabela R1, 8 adet tabela R2, 2 adet tabela R3, 2 adet tabela tamamen el işçiliği ile yapılmış olup 1 adet tabelanın ise reklamcı bilgisine ulaşılamamıştır. R3 reklamcısından 1'i il dışı hizmet verirken diğer tüm reklamcılar yereldir. Tabelalarda serifli ve serifsiz font kullanımları sız konusudur ve tabelaların teslimi 1, 4-5 g¼n olarak değişmektedir. Tabela tasarımlarında referans alınan herhangi bir noktanın olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır. Tasarım ve font k¼lt¼r¼ tamamen reklamcıya bırakılmıştır. El işçiliği ile ¼retilen tabelalarda tipografide espas, ¼lç¼ler değişken ve oran-orantıdan uzaktır. Boya kullanımları tasarımın hangi malzeleme ¼zerine uygulandığına g¼re değişmektedir; ahşap için sel¼lozik, metal için sentetik ve baskı için solvent bazlı boya kullanılmıştır. Folyo baskıların zamanla solduğu ve yırtıldığı g¼zlenmiřtir. Folyo, bilgisayardan makineye tasarımı vekt¼rel olarak g¼nderip çıktısının alınması sonrası plotter makinesinde ¼zel bıçak yardımıyla kesilerek yapılırken el işçiliği ile ¼retilen tabelalarda cetvel, kurşun kalem, bant, fırça gibi malzemeler kullanılmıştır.

Erbaa ilçesindeki vernak¼ler tabelalar, kırsal alanda yer alan yerleşim yerinin temel ihtiyaçlarına ve hizmet ettiği sekt¼re g¼re tasarım bağlamında ele alınmıştır. İl dışı reklamcılardan ziyade yerel reklamcıların tabela tasarımlarını yapmış olması yerelliği arttırmakta ve ilçedeki k¼lt¼r¼ doğrudan aktarmaktadır.

ÖNERİLER

Çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlar, alanyazın araştırmalarından hareketle řu ¼nerilerde bulunulabilir: Tasarım anlayışı olarak vernak¼lerin ¼neminin genç nesillere aktarmak, tasarımın çevresinden bağımsız yaratılmaması gerekliliğine dikkat çekmek adına alıştay/s¼yleři gibi bilimsel bir etkinlikte buluşturmak ¼nerilebilir. Vernak¼ler k¼lt¼r¼n gelecek kuşaklara aktarımı ve bu k¼lt¼r¼n unutulmaması adına ile belediyesi gibi resm¼ kurumlar ile projeler yapılarak ¼r¼nlerin kitap halinde kaynak olarak kalıcı hale getirilmesi sağlanmalıdır. Tabela ustalarına dijital çağa ayak uydurmak adına halk eğitim merkezlerinde eğitimler verilebilir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her t¼rl¼ ihlallerde sorumluluk yazara aittir. Çalışmanın etik izni Tokat Gaziosmanpaşa ¼niversitesi Sosyal ve Beřer¼ Bilimler Araştırmaları Etik kurulu'ndan E-71114103-044-314487 sayılı 12.07.2023 tarihli izinle alınmıştır. Araştırma kapsamında verilerin toplanma aşamasında faal olan g¼n¼ll¼ katılımcılardan aydınlatılmış onam imzalatılmıştır.

Yazar Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada yazarın araştırmaya katkı oranı %100'd¼r.

KAYNAKÇA

- Bayırlı, Ü. & Kılıç, E. C. (2022). Türkiye'deki üniversitelerin amblem ve logolarının şekil, renk ve bağlam açısından incelenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 12(2), 425-446, <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanattasarim/issue/74027/1221731>
- Becer, E. (2013). *İletişim ve grafik tasarım*. Dost Kitabevi.
- Dean, D. (1994). A slipware dish by Samuel Malkin: an analysis of vernacular design, *Journal of Design History*, 7(3), 153-167.
- Ertürk, M. (2019). Görsel iletişim tasarımında bir tasarım yaklaşımı olarak vernaküler. *Sanat Dergisi*, (34), 174-182. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunigsfd/issue/49533/569179>
- Güneysu Canbek, A. D. (2020). *Fırça tabelacılığında dün, bugün ve yarın*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İğit, A. (2019). Tipografik karakterler aracılığıyla kimliğin ifşası. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 9(2), 78-89, <https://dergipark.org.tr/en/pub/tojdac/issue/44330/547776>, <https://doi.org/10.7456/10902100/003>
- Jacobs, K., & Kalman, T. (1990). We're here to be bad. *Print* (44), 3.
- Kınık, M. & Öztürk, M. S. (2017). Tipografik tasarımda rengin okunurluğa etkisi konusunda öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 327-335, <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61817/924935>
- Kırca, M. & Özsavaş Uluçay, N. (2022). Sanat ve mekân tasarımında biçim ve anlam bağlamında tipografi. *Turkish Studies*, 17(6), 1405-1419., <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.63781>
- Lupton, E. (1996). *Mixing messages: Graphic design in contemporary culture*. Princeton Architectural Press.
- Poynor, R. (2003). *No More Rules: Graphic Design and Postmodernism*. London: Laurance King Publishing Ltd.
- Yıldırım A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. (2020). *Görsel iletişim tasarımında vernaküler tipografi ve sakarya örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yücel, K. (2022). Öğrencilerin ders sunumlarında tercih ettikleri yazı tipleri. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 5(1), 113-137, <https://doi.org/10.52538/iduhs.1065510>